

ÇEVRE SORUNU VE SİSTEM YAKLAŞIMI

Halil ERKONAK*

Cevre sorunlarının çözümünde veya oluşmasının önlenmesinde, kirlenici kaynaklarla mücadelede gelişmeden önce, sorunlarımızı bir sistem yaklaşım metodu ile nasıl inceleyebileceğimizi ortaya koymamız gerekir.

Ekosisteme toplumsal faaliyetler sonucu salınan katı, sıvı ve gaz atıklar, ekosistem elemanları tarafından sürekli olarak özümlemlenir. Ancak atıklarının elemanların özümleme kapasitelerini aşması halinde ekosistemin doğal dengesi bozulmaya başlar ve toplam çevre sorunları olarak tanımlanan bir ekosistem tepkisiyle karşılaşır. Çevre sorunlarının oluşumu ve boyutu kirlenicilerin dozuna, sürekliliğine, ekosistemin kirlenicileri özümleme kapasitesine, elemanların sağlık ve verimliliğinin kirlenicilere karşı gösterdiği duyarlılığa bağlı olarak yavaş yavaş veya hızla artar. Doğal dengesi zamanla bozulan ekosistemin, insan sağlığına ve besin kaynaklarına yaptığı olumsuz tepkiler, toplumları ekosistemin sevünme sistemini tanımayacağı ve ondan kendini yenileme özelliğini (self-purification) bozmadan ekonomik yararlanma yollarını bulmaya yöneltmiştir. Bu çabalar ise, çevre bilimi ve teknolojisinin doğmasına neden olmuştur. Diğer bir deyişle, gerek mühendislik, gerekse temel ve sosyal bilimlerin toplum-ekosistem arasındaki alış-verişler sonucu oluşan çevre problemlerini çözmede veya kirliliğin oluşmasını önlemede tek başına yetersiz kalmaları nedeniyle tüm bilimlere biraraya gelerek çevre bilimi oluşturmuşlardır.

Gelişmiş ülkelerin çevre biliminin gelişimine yönelik çalışmalarını ile bu alandaki bilgi birikimi kısa zamanda artmış ve başlangıçta "ekosistemin topluma tepkisini nasıl azaltabiliriz" sorusuna cevap aranırken, daha sonra "ekosistemdeki havzaları isteklerimiz doğrultusunda nasıl yönetmeliyiz" sorusunun cevapları aranmaya başlanmıştır.

Özellikle gelişmekte olan toplum tarafından seçilen hedeflere bağlı olarak, tarif edilen yeni ihtiyaçların artması sonucu, yönetim organları çevre bilimcilerden ekosistemi mevcut haliyle korumanın ötesinde, buradaki toprak kalitesi, su kaynakları, maden ocakları, enerji kaynakları ve orman alanları potansiyelinden maksimum oranda nasıl faydalanılabilir sorusunu cevaplamalarını istemektedir. Konuya bu açıdan bakılınca, "çevre sorunu, bir hav-

zada mevcut durum ile olması gereken durum arasındaki eşitsizlik" diye ifade edilebilen daha kapsamlı bir tarif ortaya çıkmaktadır.

Özetle, çevre biliminin bugünkü bilgi düzeyi ile, bir havzadaki mevcut çevre kirliliğini azaltma, kirliliğin oluşmasını önleme ve çocuklarımızın ihtiyacı olacak ideal çevreyi hazırlamaya yönelik alternatif tedbirler ve bu tedbirler arasında da en etkin ve ekonomik olanı belirlenebilir. Sadece mühendislik, temel ve sosyal bilimlerden birini içeren bilgilerle çevre sorunlarını çözmeye veya çevresel yönetime kalkışmak ise, gelecekte daha büyük ve karmaşık çevresel sorunları ortaya çıkarır.

Diğer yönetim sistemlerinden farklı olarak çevresel yönetimin başarısı, o havzada yaşayan tüm fertlerin ülkedeki eğitim zincirinin, yönetimden sorumlu kuruluşların, mühendislik kuruluşlarının, üniversitelerin ve planlamacıların yapmaları zorunlu olan faaliyetleri bilmelerine ve uygulamadaki başarılarına bağlıdır. Bu gruplar arasındaki ilişki aşağıda özetlenmiştir.

Ülkemizde, uygulamaya yönelik çevresel araştırmaları yapmak ve çevresel yönetimi planlamakla görevli kuruluşlar TÜBİTAK, DPT ve üniversiteler olup görevleri birbirinin içindedir ve her biri için ayrı bir sorumluluk tarifi yapmak mümkün değildir. Bu grup tarafından yapılması gereken çevresel çalışmalar üç aşamalı olup, aşağıda özetlenmiştir.

I. Aşama :

Kalkınma planındaki öncelikli yörelerden başlayarak ülkemizdeki 27 su toplama havzasının her biri için :

- Hangi alanların korunacağını
- Hangi kirlenicilerden korunacağını
- Hangi kirlenici kaynakların kontrol altına alınacağını
- Hangi taşıyıcılara ölçüm ve izleme ağı kurulacağını belirleyen matris hazırlanır.

* Deniz Bilimleri ve Çevre Araştırma Grubu Araştırma Uzmanı

